

tus remotissimum maris Rubri, ita ut post illam terram sequatur immediate mare, illam pene circumcludens. Et sic in Hispania promontorium regni Gallæciæ vocatur *finis terræ*, quia ultra non datur nisi mare. Regnum autem Abyssiniæ adhuc multa regna post se relinquit usque ad promontorium Bonæ Spei.

Inst. 3. Licet Arabia sit ultima regio mari fere circumclusa, quæ illa globi terræque parte inhabitatur, tamen *finis terræ* dici non potest juxta intentionem Christi: quia Christus longitudinem viæ urgere videtur contra eos qui cœlesti Salomoni præsentem non credebant. Ait enim, quod ista regina in judicio sit surrectura cum incredulis Judæis, eosque sit condemnatura, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis: et ecce plus quam Salomon hic. In qua antithesi *et a finibus terræ* redundabit, nisi opponatur præsentia Christi inter incredulos Judæos non ita dissitos.

R. Etiam Saba Arabiæ satis longe, seu valde procul est dissita ab urbe Jerosolymitana: siquidem juxta tabulam Vitæ, et nonnullas alias mappas geographicas inde distat ad minus 290 leucis. Adeoque Christus recte ursit longitudinem viæ contra eos qui cœlesti Salomoni (id est ipsi) præsentem non credebant. Et revera, quod Saba Arabiæ admodum longe distet a Judæa, etiam ipsa Scriptura insinuat videtur Isaïæ LX, 4, collato cum 6, et Jerem. VI, 20. Quomodo autem Magi istam longam viam conficere potuerint tempore 13 dierum, postea suo loco explicabitur.

Obj. II. Auctor sermonis 252 de Temp. inter opera S. P. Augustini docet Ecclesiam figurari per illam reginam, quæ venit a partibus Æthiopiæ audire sapientiam Salomonis. Item S. Gregor. Nazianz., Orat. 40, eam appellat Æthiopum reginam. Similiter etiam eam vocat S. Gregor. Nyssenus, Hom. 7 in Cantica. Jam vero per Æthiopiam intelligi solet Abyssinia cum alijs adjacentibus regionibus; ergo juxta mox citatos SS. Patres, ista regina venit ex Abyssinia.

R. Licet hodie per Æthiopiam non soleat intelligi alia regio quam Abyssinia, tamen antiquitus per Æthiopiam solebat etiam intelligi aliqua regio in Arabia; uti patet ex S. P. Aug. Q. 20 in Numer., ubi dicit Madianitas, adeoque et Arabes ipsis conterminos, vocatos fuisse Æthiopes: *Sed nunc*, inquit, *eos Æthiopes nemo fere appellat*. Vide dicta in cap. XII libri Numerorum.

Obj. III. Abyssinia præ Arabia auro abundat, teste Genebrardo in Psal. LXXI; nec thure et aromatibus caret. Atqui talia munera præfata regina obtulit Salomoni, ut liquet hic ex *ÿ. 10*. Ergo, etc.

R. Neg. maj. Nam quod in Arabia Felici aromata illa, quæ ista regina Salomoni attulit, in maxima sint abundantia, testatur Diodorus Siculus lib. III cap. XII, ubi dicit, quod Arabia felix tanta aromatum copia abundet, ut pro lignis ustilibus cinnamomo, casia, et reliquis talibus utantur. Testatur etiam Strabo, lib. XV, quod Arabes illi ob eximias facultates cunctorum locupletissimi sint. Idem testatur Plinius lib. VI, cap. XXVI, dicitque illos esse ditissimos auri metallis.

Obj. IV. Continua et constans Abyssinorum traditio habet, Æthiopes Africae per illam reginam instructos fuisse in Scriptura V. T., accepisse reges, cum antea haberent virgines reginas: item per eam in illas regiones introductam esse circumcisionem. Unde de eunucho Candacis reginæ Act. VIII, converso juxta aliquos intelligi potest illud psalmi LXVII, 32: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*.

His adde (ut testatur A Lapide in hoc cap.) ex Emanuele Paz, et sacerdotibus abyssinis, continua seculorum traditione incolas illius regionis tenere, quod illa ipsa regina una fuerit ex septingentis Salomoni nuptis, ipsumque ex ea genuisse filium, quem dicunt fuisse primum regem Abyssinorum; quibus continua successione sit pro insignibus leo stans, et pedibus suis tenens erectam crucem: leo scilicet ad designandam tribum Juda, nam leoni hæc assimilatur Gen. XLIX, 9: *crux ad designandum stemma christianorum*. Leonem igitur videntur accepisse a Salomone, crucem ab apostolis, qui fidem ibi prædicarunt.

R. populares illas traditiones communiter esse fabulosas. Hanc autem esse fabulosam, inde liquet, quod nimirum falso nitatur supposito: siquidem Abyssini (apud A Lapide) tradunt, quod regina ista conceperit ex Salomone, et sub introitum in regnum suum peperit filium, quem ad eum remisit habentem annos viginti duos; quodque tunc Salomon eum in Jerusalem unxit regem Æthiopum: item quod eodem in regnum redeunti dederit arcam Moysis, quam referret in Æthiopiam cum Zacharia filio Sadoc, qui in Æthiopia pontificem ageret: hincque omnes ritus judaici cum circumcissione ad Æthiopes transferent.

Porro hæc meram sonant fabulam; imo aperte falsa sunt: nam, ut alia taceam, certum est Salomonem isto tempore debuisse esse mortuum. Regina enim hæc non venit in Jerusalem, nisi ad minimum post annum vigesimum quartum regni Salomonis, quia venit absolutis omnibus operibus. Jamvero Salomon tantum inchoavit templum anno quarto regni sui: deinde licet omnia a Davide jam essent præparata, ædificando tamen templo impensi sunt anni septem: et cum nihil esset præparatum pro exstruendis domibus regijs, in iis ædificandis impensi sunt anni tredecim, ut liquet ex supra dictis cap. VI et VII, Quæst. II. Ergo regina hæc tantum venisse potuit in Jerusalem post annum vigesimum quartum regni Salomonis. Cum autem Salomon tantum regnavit 40 annis, filius ejus, qui ex ista regina ab Abyssinis prætenditur genitus, moriente Salomone, ad summum habere potuit annos quindecim. Ac consequenter manifestum est, quod prædicta Abyssinorum traditio sit omnino fabulosa. Et sane, quod ista regina fuerit ex septingentis Salomoni nuptis, aperte etiam repugnat Scripturæ, quæ satis clare insinuat Salomonem tam copiosam uxorum multitudinem tantum sibi matrimonio copulasse post illius reginæ decessum.

Salomon senex a mulieribus alienigenis illectus et depravatus colit earum idola; propter quod iratus Deus, minatur regni divisionem, atque adversarios ei suscitatur, videlicet Adad Idumæum, Razon Syrum, et Jeroboam Hebræum: huic vero per Ahiam prophetam promittit regnum decem tribuum, ita ut præter tribum Juda una tribus Benjamin adhæreat Roboamo Salomonis filio.

QUÆSTIO PRIMA. — QUENAM FUERINT PESSIMA PECCATA SALOMONIS.

Vers. 1. *Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas*. His paucis verbis, ut post Lyranum observat Estius, tria in Salomone peccata notantur.

Primum: Quod mulieres illas nimis ardentem et inordinate amaverit, uti patet ex *ÿ. 2*, ubi dicitur: *His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore*.

Secundum: Quod contra legem divinam, Exod. XXXIV, 16 latam, acceperit uxores alienigenas, utique in cultu idolorum gentis suæ permanentes.

Tertium: Quod ultra modum uxores sibi multiplicaverit: quod etiam erat prohibitum Deuter. XVII, 17, ubi de rege Israel dicitur: *Non habebit uxores plures, quæ alliciant animum ejus*, etc. Unde S. P. Aug. Q. 26 in Deuter. ita scribit: *De Salomone manifestum est, quod transgressus fuerit hoc præceptum, et in feminis est, in auro, et in argento*.

ÿ. 3: Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, et concubinae trecentæ. Appellatur quasi reginæ, quia erant uxores primariæ, puta regum et principum filia, adeoque regio cultu, et nomine utebantur. Trecentæ autem istæ concubinae quoque erant veræ Salomonis uxores, sed more Scripturæ usitato vocantur concubinae, quia erant uxores secundariæ. Et sic Cetura, quæ Gen. XXV uxor dicitur Abraham, I Paralip. cap. I vocatur concubina.

Erant ergo istæ concubinae uxores; licet S. Hieron. Epist. 152 eas vocet *scorta*, ait A Lapide. Sed S. Doctor ibidem hanc turpem nomenclaturam illis trecentis non aspergit: verba enim S. Hieron. Epist. citata sunt: *In tantum secutus est (Salomon) libidinem, ut septingentas habuerit uxores, et trecentas concubinas, et adolescentulas, et scorta passim, quorum non erat numerus*. Ubi S. Doctor has trecentas manifeste distinguit a scortis, et concubinas vocat sensu statim exposito.

Porro de Salomone dicitur *ÿ. 4: Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos*. Itaque pessima peccata Salomonis fuerunt, quod nimis blandiens mulieribus alienigenis, amore suorum idolorum captis, permisit universis uxoris suis, non quidem cuilibet in particulari, sed juxta gentem suam ædificare fanum idolo suo; totusque factus mulierosus, cum eis ista fana subintraverit, atque cultu equidem externo, quem impendebant gentes particulari idolo, conatus sit magis in se per-

trahere amorem uxorum suarum, v. g., amorem Sidoniarum per cultum idoli Sidoniorum, amorem Ammonitarum per cultum similem dei earum, etc. Unde quod Salomon, *ÿ. 7*, dicatur ædificasse fanum Chamos idolo Moab, et Moloch idolo filiorum Ammon (*ÿ. 8*), atque in hunc modum fecisse universis uxoris suis, recte monet Abulensis (Quæst. 16) non esse ita intelligendum, quasi fecerit tot templa, quot habebat uxores; sed tot, quot erant gentes diversæ, ex quibus habebat uxores.

Dictum est autem *cultu externo*; quia non est verisimile Salomonem eo dementia delapsam, ut putaverit idolis istis inesse aliquid divinitatis, aut vere ut deos coluerit in corde suo: sed coluit solo ritu externo, ut mulieribus, quæ ejus animum jam possidebant, morem gereret. Hinc S. P. Aug. lib. XIV de Civ. Dei, cap. 11, de Salomone ita scribit: *Nec Salomonem credibile est errore putasse idolis esse servendum, sed blanditijs feminis ad illa sacrilegia fuisse compulsam*. Et lib. XI de Gen. ad lit. cap. 42: *Salomon vir tantæ sapientiæ num quidnam credendum est, quod in simulacrorum cultu credidit esse aliquid divinitatis? Sed mulierum amori ad hoc malum trahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat, atque disfluebat, mortiferas delicias contristaret*.

QUÆSTIO II. — AN SALOMON EGERIT PŒNITENTIAM, AN VERO PECCATIS SUIS IMMORTUUS SIT.

Famosissima, et admodum intricata est hæc quæstio, utpote quæ non tantum inter recentiores, sed etiam inter antiquos acriter disputata, et ventilata fuit. Cæterum, antequam hanc quæstionem discutamus, sciendum est, me hic non velle inquirere, aut resolvere, an Salomon vere, et a parte rei egerit pœnitentiam, necne; nam quid a parte rei factum sit, fateor admodum esse incertum. Itaque hic tantum inquirere et discutere volo argumenta ac fundamenta, quibus utraque opinio nititur; ut videre possit lector, utra duarum sententiarum, in hac parte occurrentium, fortiora et solidiora habeat fundamenta. Sit igitur

§ I. — PROPNITUR AC PROPUGNATUR SENTENTIA QUÆ ASSERIT SALOMONEM EGISSE PŒNITENTIAM.

Prob. I. Quia lib. Prov., cap. XXIV, 32, ubi nostra Vulgata habet: *Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam: secundum Versionem LXX Salomon de se ipso dicit: Novissime quoque ego egi pœnitentiam, respexique ut eligerem disciplinam*. Ergo admodum probabile est ipsum pœnituisse. Unde S. Hieron. in cap. XLIII Ezech. citans hunc locum, de Salomone ita scribit: *Ipse fabricator (templi) peccavit, et offendit Deum, licet postea egerit pœnitentiam, scribens Proverbia, in quibus ait: Novissime ego egi pœnitentiam*.

Prob. II. Salomon est indubitatus auctor libri Ecclesiastes. Atqui in illo libro, quasi pœnitens, se varijs amoribus et idolis vacasse exclamat cap. I, *ÿ. 2*. *Vanitas vanitatum, etc.* Item c. II, 1, ait: *Dixi... Vadam,*

et astuam delictis. §. 7 : *Mullamque familiam habui, armenta quoque, et magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem.* §. 10 : *Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate fruereletur.* §. 25 : *quis ita devorabit, et deliciis affluet, ut ego?* Hæc autem videntur indicare turpissimum ejus lapsum, quem deplorare videtur cap. VII, 27, dicens : *Inveni amario-rem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, et sagena cor ejus, vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam; qui autem peccator est, capietur ab illa.* Hinc S. Hieron. in cap. I Ecclesiasticis rursus ita scribit : *Aiunt Hebræi hunc librum Salomonis esse penitentiam agentis, quod in sapientia divitiisque confisus, per mulieres offenderit Deum.* Ergo, etc.

Prob. III. Quia II Reg. XII, 24, dicitur : *Et Dominus dilexit eum*, scilicet Salomonem. Idem probat nomen hebraicum *Jedidia*, ibidem §. 25 a Nathan propheta ipsi impositum, quod significat idem, ac *dilectus seu amabilis Domino*. Item illud II Reg. VII : *Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium*. Atqui verus amor Dei erga hominem est causa ejus salutis æternæ; ergo videtur Salomon egisse penitentiam. Etenim quod ibidem non agatur de amore duntaxat, quo Deus diligit temporaliter justos, sed de amore, quo diligit prædestinatos, non solum dum sunt justus, sed etiam dum in peccatum lapsi sunt, videtur colligi ex illis verbis : *Ero illi in patrem*, etc. Hæc enim a Nathan propheta ex mandato Dei coram Davide prolata sunt, antequam Salomon esset natus; et consequenter loco citato agitur de amore quo Deus Salomonem dilexit ante ejus nativitatem. Hic autem amor, quo Deus aliquem diligit ante nativitatem ejus, videtur esse amor quo diligit prædestinatos; ergo, etc.

Prob. IV. Quia II Reg. VII, 44, Nathan propheta ex mandato Dei ad Davidem de Salomone rursus ita loquitur : *Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, et in plagis filiorum hominum*. Atqui per virgam virorum, et plagas filiorum hominum ibidem intelliguntur castigaciones temporales, non autem æternæ : nam hæc sunt virga Dei, et plagæ Altissimi, ac plagæ aërius vitæ; ergo Deus videtur ibidem satis significasse, quod non vellet Salomonem ob peccata, ab ipso committenda, punire pœna æterna. Unde etiam ibidem §. 15 subdit : *Misericordiam autem meam non auferam ab eo*. Quæ verba rursus satis insinuare videntur, Salomonem non tantum temporaliter, sed etiam in æternum futurum felicem; præsertim cum dicta sint ad solatium Davidis, qui temporalia parum, æterna vero quam maxime curabat.

Prob. V. Lib. II Paralip., cap. XI, 17, de Judæis legitur : *Roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David et Salomonis annis tantum tribus* : id est, sicut David et Salomon Deo fideliter servierant, sic Judæi tantum tribus annis in servitio, et cultu Dei perseverarunt. Atqui hoc Scriptura dicere non posset,

si Salomon non egisset penitentiam, et cultum Dei reduxisset ante mortem suam, destructis idolis, et ipsorum templis eversis, aut saltem clausis; ergo, etc.

Prob. VI. ex S. Ambros. qui Præfat. in Luc. Salomonem vocat *sanctum* : et quidem Apologia posteriori de David, cap. III, relato lapsu Salomonis, ait : *Si David infirmus, tu fortis? Si Salomon lapsus est, tu immobilis? Si Paulus primus peccatorum, tu potes primus esse sanctorum? Ergo si erraverunt justus, erraverunt ut homines : Sed peccatum suum tanquam justus agnoverunt.* S. Ambrosio subscribit S. Isidorus, qui lib. de Vita et Obitu sanctorum, inter cæteros sanctos Salomonem numerat.

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Hoc lib., cap. XI, item lib. Ecclesiasticus, cap. XLIX, 22, assignatur lapsus Salomonis, tacetur vero ejus penitentia, quam revera Scriptura nec in his libris, nec in lib. II Paralip., cap. IX, tacuisset, si eam egisset. Certe hanc non tacuit in Davide, dicens cap. citato Ecclesiasticus, §. 15 : *Dominus purgavit peccata ipsius*. Ergo Salomon non videtur egisse penitentiam.

R. Neg. conseq. Nam cum hoc argumentum sit negativum, inde non videtur sequi Salomonem non egisse penitentiam; sicuti ex eo quod Moyses descripserit clare lapsum Adami, non sequitur quod Adam non penituerit. Imo quod penituerit clare habet Sapiens cap. X dicens : *Ilum, qui primus formatus est a Deo, custodivit et eduxit a delicto suo*.

Præterea si liber Sapientia non existeret, tamen vere Adam penitentiam egisse crederemus, sicut credimus Evam egisse, quamvis Scriptura de illa nihil dicat. Cur igitur Salomonem, virum sapientissimum, quamvis Scriptura id taceat, penitentiam egisse non crederemus? Item idololatria Manassis multo peior fuit quam Salomonis, et in lib. IV Reg. nulla fit mentio de ejus penitentia, quam tamen ipsum egisse constat ex II Paralip. XXXIII. Sic ergo etiam fieri potuit, ut Salomonis penitentia in hoc lib. Reg. et lib. Ecclesiasticus taceatur, quamvis illam egerit. In lib. autem II Paralip., cap. IX, non erat ejus penitentia exprimenda, cum non exprimeretur illic ejus peccatum.

Obj. II. Si Salomon post lapsum vere penitisset, utique debuisset destruere idola, et fana inanum deorum, a se fabricata; cum maxima esset ejus potentia et auctoritas, cui nullus erat resistendo. Atqui tamen hæc non destruxit: nam illa manserunt usque ad Josiam, qui ea destruxit IV Reg. XXIII, 15. Ergo, etc. Ad hoc argumentum

Respondet Barradius Salomonem vel post penitentiam diruisse illa fana, idolis dicata, vel causam aliquam habuisse cur non diruerit: nam si ea usque ad Josiam steterint, ab Ezechia rege sanctissimo eversa non sunt, qui tamen omnia idolorum fana evertit. Rationem, quam dabis, cur Ezechias illa non diruerit, dicam eandem esse, cur Salomon non destruxerit.

Præterea nonne Manasses veram egit penitentiam?

et tamen IV Reg. XXIII, 12, dicitur... *Altaria, quæ fecerat Manasses, destruxit rex*, scilicet Josias. Si ex eo, quod Josias illa destruxerit quis inferat non esse destructa a Manasse, pariter fateri debet, quod Manasses verus penitens legitimam habuerit causam, ob quam ea non destruxit. Idem igitur de Salomone dicendum est, scilicet ipsum non destruxisse fana, quia mutavit in alios usus, vel quia clausit: aut potius dicendum est Salomonem vere diruisse illa fana, ideoque ab Ezechia non esse destructa, sed post tempora Ezechia rursus fuisse ædificata, et a Josia solo æquata. Cum ergo dicitur IV Reg. XXIII, 15, Josias evertisse excelsa quæ ædificaverat Salomon, intellige excelsa, quæ erant in iis locis in quibus olim Salomon fana exstruxerat; vel excelsa, quæ olim ædificaverat Salomon et destruxerat, sed destructa alii reædificaverat. Eodem modo explicabitur alter locus de altaribus, quæ Manasses ædificasse dicitur, et Josias destruxisse: nam manifestum videtur, fuisse antea eversa a Manasse; siquidem de ipso dicitur I Paralip. XXXIII, 15 : *Abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini; aras quoque quas fecerat in monte domus Domini, et in Jerusalem, et projectit omnia extra urbem*. Quomodo ergo potest esse verum, quod altaria, in atris templi Domini collocata, integra salvataque permanent? Reædificata igitur sunt ab aliis sequentibus idololatriæ, et retinuerunt nomen Manassis, quia ipse primus illa in istis locis exstruxerat: idem igitur dicendum videtur de fanis, sive de excelsis Salomonis.

Hinc formatur hoc argumentum: Reg. XXIII, 12 et 15, dicitur Josias evertisse aras exstructas a Manasse, et excelsa exstructa a Salomone. Atqui non probatur ex isto loco Manassen non egisse penitentiam; ergo nec inde probari potest Salomonem non egisse penitentiam: quidquid enim dixeris de Manasse, hoc dicam de Salomone. Ita fere Barradius.

Obj. III. Amor ardens seminarum longa consuetudine roboratus fere est insuperabilis: siquidem quod homines, veneris actibus semel assueti, raro respiciant prout oportet, satis illi noverunt qui similibus assueti fuerunt. Talis autem fuit Salomon, qui adeo amasiis suis, perditæ amatis, undique cingebatur, ut vix de penitentia agenda cogitare posset. Adhuc posset, quod hoc cap., §. 40, dicatur, quod Salomon voluerit interficere Jeroboam, ubi intellexit, quod Ahias propheta ei prædixisset promotionem ad regnum. Si eum ob hoc voluerit Salomon interficere, ut littera sonare videtur, fuit hæc magna execratio, ambitio, et impatientia, inquit Dionys. Carthus., quasi vellet et posset impedire propositum Dei de regni divisione, quod et sibi a Deo fuit prædictum.

R. Licet verum sit, quod multi ex illis, qui veneris actibus assueti sunt, vix respiciant ut oportet; tamen etiam notum est varios respicuisse, uti patet in Maria Ægyptiaca, Pelagia, et multis aliis; Deus enim ejus vult miseretur. Ac proinde ex illo argumento non sequitur, Salomonem in impenitentia mortuum esse; sed potius dicendum apparet, Deum

ipsius quoque misertum fuisse, uti ex verbis supra citatis, *Misericordiam autem meam non auferam ab eo*, satis constare videtur. Ad id autem, quod additum est de voluntate interficiendi Jeroboam, dici potest Salomonem non propterea voluisse interficere Jeroboam, quia noverat eum promovendum ad regnum, sed quia Jeroboam contra ipsum rebellabat, et populum ad seditionem excitabat.

Obj. IV. Ob enormia peccata, a Salomone commissa, Deus interminatus ipsi fuit, quod auferret ab eo regnum; sed ob merita patris sui Davidis distulit, ita tamen ut diceret post mortem ejus, regnum fore dividendum. Si proinde Salomon vere penitentiam egisset, non erat ratio privandi filium ejus magna regni parte; sed sicut Ninivitas penitentiam agentes non subvertit Dominus, sicut minatus fuerat, sic non videtur dividendum regnum, si peccata, ob quæ dividendum dicebatur, fuissent remissa: neque enim ob dimissum patris peccatum puniendus erat filius. Jamvero regnum divisum fuit in Roboam filio Salomonis; ergo peccata Salomonis non videntur remissa. Ita ratiocinatur Lyranus.

R. Neg. cons. Nam potuit Salomon obtinuisse remissionem culpæ, non obtenta remissione pœnæ; sicut David commissi adulterii atque homicidii remissionem obtinuit quoad culpam, non tamen quoad pœnam; cum in pœnam illorum peccatorum filius ejus, ex adulterio natus, non obstantibus lacrymis, precibus, et jejuniis Davidis, mortuus sit.

§ II. — PROPONITUR AC PROPUGNATUR SENTENTIA QUÆ ASSERIT SALOMONEM NON EGISSE PENITENTIAM.

Quamvis opinio illorum qui Salomonem penitentiam egisse contendunt, non contemptibilibus nitatur argumentis, tamen sententia eorum qui Salomonem non penituisse, sed peccatis suis immortuum esse asserunt, videtur fortiora, et solidiora habere fundamenta.

Prob. I. ex S. F. Aug., qui in psal. CXXXVI ita scribit : *Salomon mulierum amator fuit, et reprobatus est a Deo*. Et lib. XVII de Civ. Dei, cap. 20, de eodem ait : *Hic bonis initiis malos exitus habuit*. Item lib. XXII cont. Faust., cap. 81 : *Salomon qui eas (plures uxores) magis ad libidinem, quam ad propagationem habuit, reprobatus est, et reprehensus, ut appellaretur amator mulierum, et inde ad profundum idololatriæ lapsus atque demersus*. Et iterum ibidem, cap. 87 et 88 Davidem Salomoni opponit sequentibus verbis : *David grave in se vulnus iniquitatis penitentia humilitate sanavit. Jam de Salomone quid dicam? Quem vehementer arguit sacra Scriptura atque condemnat, nihilque de penitentia ejus vel indulgentia Dei omnino commemorat*.

Dices : Ex textibus mox allatis non videtur posse evinci, S. Augustinum existimasse Salomonem peccatis suis immortuum esse. Nam

Primo loco nihil aliud innuere videtur, quam Salomonem esse reprobatum a regno terreno: aut reprobatum quidem esse a gloria cælesti, non exclu-

sione positiva, sed illa duntaxat exclusione, quam peccatum mortale meretur; quo sensu omnis qui est extra statum gratiæ, dici potest reprobis, in quantum nempe est in statu damnationis: idque videtur colligi ex duplici exemplo, quod in Ps. CXXXVI subicit: unum enim subicit peccati humani per pœnitentiam deleti, alterum peccati diaboli conjuncti cum obstinatione. *Quid mirum, inquit, quia in populo Dei cecidit Salomon? In paradiso non cecidit angelus de celo, et diabolus factus est?*

Secundo autem loco non videtur S. Aug. malos exitus Salomonis referre ad exitum ejus vitæ, sed ad senectutem, quæ dicitur exitus respectu juventutis, juxta D. Orientium de Salomone sic canentem: *Que juvenem ornamunt, destituere senem.* Ac si dicat: In juventute sua fuit bonus, in senectute vero malus; quia in ea cor ejus per mulieres fuit depravatam. Ex hoc tamen non sequitur eum in senectute non pœnituisse; ergo, etc.

Tertio denique loco nihil aliud intendit S. Doctor, quam se non audere dicere, Salomonem de peccatis suis egisse pœnitentiam, sicut eam egit David pater ejus; adeoque salutem Salomonis nobis esse incertam, ubi econtra salus Davidis est certa.

R. istas explicationes nullo modo subsistere. Et quidem primam non subsistere, ex eo patet, quod *reprobari a Deo*, dum sine ullo addito, seu solitarie ponitur, phrasi S. Augustini nunquam significet: *Privari bonis terrenis*, sed: *Privari gloria cœlesti*, seu addici pœnis æternis. Dico: *Dum sine ullo addito, seu solitarie ponitur*: nam si quædam verba apponantur, quæ insinuant, quod tantum agatur de reprobatione ab aliqua dignitate terrena, tunc *reprobari* etiam tali sensu accipi potest. Et sic dum S. Doctor lib. XVII de Civ. Dei, cap. 4, dicit Heli esse reprobatum, satis clarum est quod tantum agatur de reprobatione a ministerio, ac a summo sacerdotio: eo quod verba, quæ loco citato apponuntur, idclare insinuant; ut lib. I Reg., cap. III, Q. II, dictum est.

Aliam autem explicationem, quæ dicit ipsum tantum agere de illa exclusione a gloria, quam peccatum mortale meretur, etc., adhuc multo minus subsistere inde liquet, quod alias etiam simili phrasi dicere possem: *David adulter et homicida fuit, et reprobatus est a Deo.* Atqui tamen hoc non nisi inepte dixerit de Davide; ergo et aliud non nisi inepte S. Aug. dixisset de Salomone. Nec obstat exemplum quod subicit de peccato Adami per pœnitentiam deleti: nam si inde aliquis probare velit peccata Salomonis per pœnitentiam quoque esse deleta, ex altero exemplo, quod subicit de peccato diaboli cum obstinatione conjuncto, peccata ejus minime esse deleta, pariter facile evinci poterit. Præfata igitur exempla non in alium finem videtur subjecisse S. Doctor, quam ut ostenderet, nemini mirum videri debere, Salomonem, regem in juventute sua sanctum ac supra modum sapientem, in senectute gravissima peccata perpetrasse; quandoquidem Adam, a Deo justitia in originali creatus ac summa sapientia præditus, in paradiso;

et angeli, jam inchoative beati, in cœlo peccaverint.

Responsio autem quæ ad secundum textum data fuit omnino contorta est. Nam supponamus aliquem esse, qui in juventute sua sancte vixit, et deinde in senectute labitur in gravia peccata, eisque notabili tempore inhæret, sed tandem ad se reversus de eisdem pœnitentiam agit, et rursus in magnum sanctum evadit, atque in tali statu ex hac vita discedit; de tali rursus non nisi contorte et inepte dixerit: *Hic bonis initiis malos exitus habuit.* Ergo similiter, si Salomon egisset pœnitentiam, S. Aug. non nisi contorte et inepte dixisset, ipsum bonis initiis malos exitus habuisse.

Ad id vero, quod tertio loco responsum est, dico, quod licet in lib. cont. Faut. non ita aperte asserat Salomonem peccatis suis immortuum esse, verba tamen illa adversari opinioni illorum qui Salomonem pœnitentiam egisse contendunt: siquidem ibidem clare asserit, et aperte docet, Scripturam Salomonem condemnare, et nihil de pœnitentia ejus, vel indulgentia Dei commemorare. Atqui isti, qui eum pœnituisse dicunt, docent oppositum; quandoquidem pœnitentiam ejus, et indulgentiam Dei erga ipsum in Scriptura expressam esse asserant, ut § præced. visum est: ergo præcitata S. Augustini verba adversantur opinioni eorum qui Salomonem pœnitentiam egisse contendunt.

Prob. II, ex S. Prospero, parte 2 de Promiss. et Prædict. cap. 27, ubi de Salomone ita scribit: *Elati in senio, fornicatus mente et corpore, Domino ipsum deserente, male obiit.* Item S. Gregor. lib. II Moral., cap. 2, ait Salomonem sapientiam in somnis accepisse, *quia non perseveraturus eam accepit.*

Prob. III, ex S. Cypriano, qui lib. I Epistolarum Epist. 5 de observatione disciplinæ adhortatur Christianos, jam per sacramenta justificatos, ut in via virtutis perseverent et denuo in peccata non relabantur, ne alioquin Deus ipsis subtrahat gratiam, quæ necessaria est ad expedite perseverandum; et in hunc finem adducit exemplum Salomonis et Saulis, dicens: *Salomon denique et Saul, et cæteri multi in viis Domini ambulaverunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt, recedente ab his disciplina dominica, recessit et gratia.* Ergo censet S. Cyprianus Deum ob gravia Salomonis peccata ei subtraxisse gratiam, qua expedite et proxime perseverare posset: nam alioquin non satis congrue illud exemplum adduxisset, ad terrendos homines ne denuo in peccata relabantur.

Prob. IV, ex S. Chrysost. qui sermone unico de Pœnitentia ita scribit: *Quis scelerator Manasse? et hunc pœnitentia revocavit. Pœnituit Deum quod Saullem regem elegerit: quapropter, nisi quia idem pœnitentiam ignoravit? Quis sapientior Salomone? sed nesciens pœnitentiam, perdidit gratiam.* Et Hom. 80 ad popul. Anthioch. ubi opponens Manassen Salomoni, rursus ita loquitur: *Quid enim Manasse pejus? Quid vero beatus Salomone? Attamen ille quidem Deum potuit habere propitium, hic autem, qui dormitavit,*

lapsus est. Ergo Salomon ex mente S. Chrysost. non videtur egisse pœnitentiam: nam si illam egisset, neque habuisset Deum sibi propitium, ac eum sibi propitium habuit Manasses. Item si vere pœnituisset, dici non posset quod pœnitentiam nescierit; ergo, etc.

Prob. V. Intentio auctoris libri Ecclesiastici fuit, laudare viros gloriosos, et exprimere omnia quæ pertinent ad eorum laudem, ut patet ibidem cap. XLIV, 1: *Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua.* Atqui tamen dum cap. XLVII pervenit ad Salomonem, retulit omnia bona magnifica, quæ habuerat in juventute sua: et postea narrat turpissimum ejus lapsum, et in eo finem facit; ergo insinuat Salomonem non pœnituisse: nam alioquin ejus pœnitentiam quoque subjecisset: hæc enim plurimum ad illius laudem contulisset; præsertim cum teste Christo, Lucæ XV, 7, majus gaudium sit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis. Sane, licet pœnitentia Davidis expressa foret in lib. II Reg., tamen Ecclesiasticus, enuntiato lapsu ejus, subjungit: *Dominus purgavit peccata ipsius.* Quidni ergo et similiter de Salomone subjunxisset: *Novissime quoque egit pœnitentiam?* Idque præsertim ideo, quia de hujus pœnitentia nec in lib. III Reg. nec in II Paralip. ulla mentio facta erat.

Itaque sicut impiissimum Achaz, aliosque malos reges ideo existimamus esse damnatos, quia in Scriptura leguntur gravissima peccata contra veram religionem commisisse, et nullibi quidquam de eorum pœnitentia habetur; sic etiam existimandum videtur de Salomone: quia hic similiter gravissima peccata contra veram religionem fecisse legitur, et nullibi quidquam de ejus pœnitentia in Scriptura commemoratur. Ac proinde dici nequit, quod hoc argumentum sit pure et mere negativum; siquidem, ut ex mox dictis patet, maxime fundatur in positivo.

Prob. VI. Lib. Deut., cap. XVII, 17, præceperat Deus, ut rex Israel non haberet argenti et auri immensa pondera. Contra hoc autem præceptum rursus graviter deliquit Salomon, dum tyrannum egit, et durissime afflixit subditos, imponendo eis immania tributa: nam ædificato templo et exstructis palatiis regis, talia tributa imponere injustum erat; cum tunc tributa illa non nisi luxui uxorum ejus in magna parte deservirent. Atqui tamen de hoc peccato non egit pœnitentiam, ergo, etc.

Prob. min. Ut de hoc peccato condignam egisset pœnitentiam, debuisset illa tributa deponere, aut saltem notabiliter diminuere, uti per se clarum est. Jamvero ista tributa nec deposuit, nec ullo modo diminuit; quandoquidem post ejus mortem adhuc durarent, ut patet ex cap. seq., ̄. 4, ubi queribundi filii Israel accedunt Roboam filium ejus dicentes: *Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, et de jugo gravissimo quod imposuit nobis, et servietimus tibi.*

Prob. VII. Si Salomon veram pœnitentiam egisset, debuisset idolorum fana destruere: siquidem non poterat conversus esse ad Dominum, nisi sublati occasione proxima peccandi, scandaloque communi omnium, qualia erant illa fana: nam quemadmodum, ut aliquis veram pœnitentiam agat de fornicatione v. g., debet concubinam e domo sua ejicere; ita similiter si Salomon veram pœnitentiam egisset de idololatria, debuisset destruere fana quæ edificaverat idolis. Nec justam causam habere poterat permitendi suis mulieribus impium illum idolorum cultum, aut illa fana derelinquendi. Atqui tamen non videtur ista fana destruxisse, cum diu post mortem ejus manserint, et tandem per Josiam regem destructa sint; ergo non egit veram pœnitentiam.

Putant quidem aliqui, quod ea obseraverit, vel destruxerit, usque ad rudera, quæ ab impiis reedificata vocantur excelsa Salomonis. Verum præterquam quod hoc sine fundamento asseratur, etiam obstare videtur sacer textus IV Reg. XXIII, 15, ubi de Josia dicitur: *Excelsa quoque... quæ edificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensionis Moab, et Melchom abominationi filiorum Amon, polluit rex.*

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Quamvis ̄. 12 capitis citati lib. 4 Reg. dicatur, quod Josias destruxerit altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini: item etsi II Paralip. XXXIII, 22, de Amon narretur, quod cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolaverit et servierit; inde non sequitur, quod Manasses altaria, et idola, a se fabricata non destruxerit; siquidem quod ea destruxerit, liquet ex mox citato cap. lib. II Paralip., ubi ̄. 15 de Manasse ita loquitur sacer textus: *Abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini: aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Jerusalem, et projecit omnia extra urbem.* Ergo nec ex præcitato textu lib. IV Reg. sequitur quod Salomon idolorum fana non destruxerit.

R. Neg. conseq. Nam licet Manasses altaria idololatriæ, et deos alienos abstulerit, tamen adhuc recte dicitur Josias ea destruxisse, et Amon cunctis istis idolis immolasse et servivisse, quia cunctis diis, quibus olim Manasses statuas fabricari curaverat, Amon filius ejus novas aras et statuas rursus fabricari fecit; et sic dicuntur eadem altaria, et idola, non materia aut numero, sed re signata. Tò igitur quæ fecerat, et fabricatus fuerat Manasses, ideo in præcitatis Scripturæ locis additur, quia, ut ex II Paralip. XXXIII, 22, colligitur, Amon denuo erigi et instaurari curavit talia altaria, et fabricari fecit talia prorsus idola, qualia ante ipsum fecerat et fabricatus fuerat Manasses; quæ altaria et idola dicitur destruxisse rex Josias. At cum in Scriptura nullibi legatur, quod aliquis impius in monte Oliveti talia fana, et quidem eisdem diis, ædificari fecerit qualia, et quibus diis fana ædificari fecerat Salomon: ideo in supra citato textu *quæ edificaverat Salomon rex Israel*, non ob aliam rationem videtur additum,